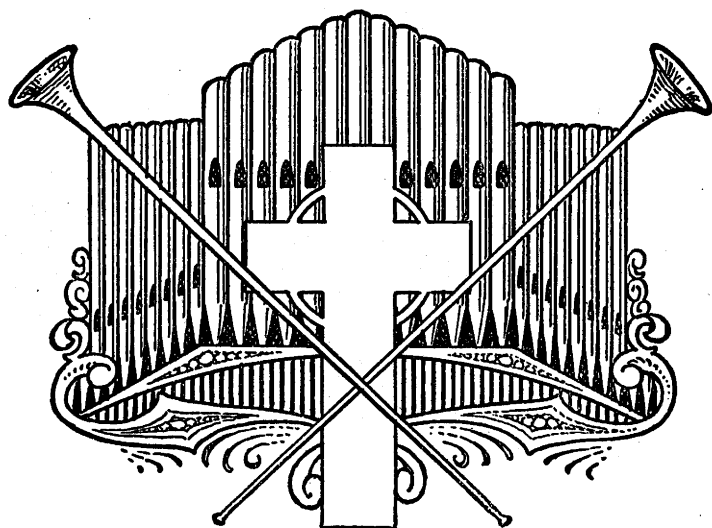

TIDSKRIFT
FÖR
KYRKOMUSIK
OCH
SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

ORGAN FÖR
SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER
OCH
SVERIGES ALLMÄNNA ORGANIST- o. KANTORSFÖRENING

UNDER MEDVERKAN AV INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, KYRKO-
HERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM OCH MUSIKDIREKTÖREN
SVANTE SJÖBERG, KARLSKRONA

UTGIVEN AV DOMKYRKOVICEPASTOR ARTHUR ADELL, LUND

15 Okt.

ÅTTONDE ÅRGÅNGEN N:o 10

1933

STOCKHOLM, SVENSKA KYRKANS DIAKONISTYRELSES BOKFÖRLAG

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

UPPSATSER.

A. Adell: Biskop G. Aulén	33
—» Nordiskt kyrkomusikermöte	65
—» Psalmvalet	113
—» Evangeliebokens kollektböner	126
—» Julkalendrar	8
O. Agrell: Kyrkosångshögtiden i Uppsala	161
—» Från en tysk kyrkomusikalisk läroanstalt	179
F. M. Allard: Nya organistexamen	60
—» A. Fasmer Dahl	148
Alla helgons dag (Hymner)	145
H. Andersson: Mässa och mässkrud	151
B. Anrep-Nordin: Nya organistexamen	2
G. Aulén: Nya organistexamen	21
—» Ur herdabrevet	81
E. Bangert: Orgelns användning i gudstjänsten	97
Bestämmelser vid orgelbygge	91
Bön på Sexagesima	17
B. Cnattingius: Kyrklig konst 1932	55
—» Dopfuntens plats	125
Dies est lætitia	184
E. Erlandsson: Psalm vid biskopsinviqning	108
A. E. Fahlin: Kyrkomusikernas ställning	185
K. Gustafsson: Kyrkomusikaliska elementa	177
J. Heddar: Tredje Schützfesten	25
—» Postludier för passionstiden	29
—» Postludier för advents- och jultiden omslaget till nov. nr.	
—» Lägre organistexamen	170
A. O. T. Hellerström: Den svenska tidegården	146
Kyrkomusikermötet i Stockholm	43, 58, 65
Kyrkosångsmötet i Uppsala	90, 134, 161
L. Lindhagen: Ad Invocandum Spiritum Sanctum	73
—» Christe qui lux	23
—» In tempore Pasche	33
E. Lundberg: Landsbygdens kyrkogårdar	38
C. A. Moberg: Nutidsläget i vårt lands kyrkomusik	106
—» Missalets inledningsantifonier	129
G. Morin: J. Chr. Fr. Haeffner	17, 35
—» Haeffners musikaliska skapande	68
—» 1700-talets svenska koralboksarbete	115
Nordiska kyrkomusikermötet i Stockholm	43, 58, 65
Nya organistexamen	2, 21, 42, 60, 142, 170
D. Olson: Nya organistexamen	42
K. Peters: Kyrkomusikens historia	49
—» Nutidsläget i vårt lands kyrkomusik	104
C. Rogberg: Nya organistexamen	6
C. Rosenqvist: J. L. Krebs	149
A. Runbäck: Orgelrestauration	164
G. Schedin: Gammal engelsk orgelmusik	7
—» Gottfrid Silbermann	40
—» Orgeln i All Hallows church	133
Sv. Sjöberg: Nya organistexamen	22
J. Sundberg: Orgelns användning i gudstjänsten	85
P. Söderlind: XIII intern. konsthistorikerkongressen	173
I. D. Wallerius: Nutidsläget i vårt lands kyrkomusik	100
H. Weman: Nya organistexamen	4
—» Orgelns användning i gudstjänsten	82
Zacheus arboris (med övers. och musik)	1
W. Ahlén: Nya koralförslag	24
—» Svensk orgelkonst 1932	52
—» Nya orgelnoter	87
	IN MEMORIAM.
	I. D. Walerius
	A. Fasmer Dahl

RECENSERADE ARBETEN.

I. LITTERATUR.

A. Adell: Högmässaordningen	30
Allmogemålningar fr. Dalarna	159
A. Adell o. K. Peters: Evangelisk Tidegärd	146
F. M. Allard: Våra psalmmelodier ..	00
G. Aulén: Herdabrev	112
J. Baum: Malerei und Plastik d. Mittelalters	150
Bibelske Psalmer	190
L. Clarke: Liturgy and worship	94
Danmarks kirker	110
O. Doering: Christl. Symbole	140
L. Eisenhofer: Handbuch der katol. Liturgik II.	157
C. Elis: Orgelwörterbuch	109
S. F. Fredlund: Andra årgångens högmässotexter	79
A. Fridner: För stilla stunder	79
B. Gatterdam: Schule d. Choralbegleitung	45
K. Gersberger: Handbuch der Musik..	109
C. Gröber: Kirche und Künstler	14
Göttliche Liturgie d. hl. Chrysostomus	30
J. W. Hamner: Visby domkyrkas gravstenar	175
Handbuch d. deutschen evang. Kirchenmusik	78
J. Jacobsson: Hallands kyrkor	31
G. Jensen: Inför den heliga tjänsten..	48
D. Johner: Erklärung d. Kyriale ..	138
— Die Sonn- und Festtagslieder ..	138
Julkalendrar	8
Kempf: Handbuch der Liturgik	137
R. Koch: Christliche Symbole	111
R. Lindstam: Kyrkor som forsvunnit..	31
S. Lizell: Musikens första grunder	78
L. Lund: Guds spelman	142
Lundblad-Peters: Psalmvalslista	113
M. Luther: Theologie d. Kreuges	191
H. Lützeler: Christl. Kunst d. Abendlandes	46
Malmberg-Rosendal: Aftonsangspostilla	111
C.-A. Moberg: Kyrkomusikens historia	49
R. Mörner: Björkvik	191
T. Norlind: Handbok i sv. musikens historia	74
Ordo Romanus I	108
G. Pauli: Monumentalmaleriet i Sverige	175
G. Paulsson: Tanke och form i konsten	141
K. Peters: Psalmvalslista	113
A. G. Pettersson: Kristinehamns krönika	191
H. Preuss: Das Bild Christi	47
A. L. Romdal: Linköpings domkyrka..	14
J. Roosval: Fornkristen konst	175
G. Rosendal: Ratte lärare	47
— Bilder och tankar	191
E. E. Ryden: The Story of our Hymns	10
E. Rönning: Dansk Salmesang	158
G. Schwalke: Volk lernt greg. Choral..	45
Småskrifter om kristendom	79
Volks-Schott	190
Br. Weigl: Handbuch der Orgellitteratur	12
J. Welle: Fader vår	112

II. MUSIKALIER.

Th. Aagard: 26 Praeludier	13
Album für Frauenchor	44
C. Beck: Sonatina	139
— Två praeludier	139
D. Buxtehude: Jubilate Domino	13
N. Bruhns: 3 Praeludien	64
H. Distler: Christ der du bist der helle Tag	44
J. L. Emborg: Passionsmusik	44
— Sonate for Violin og Orgel	110
W. Fortner: Toccata und Fuge	139
— Konsert f. Orgel och stråkorkester	140
Hemmets koralbok	95
Hymnal and Order of Service	11
Fr. Hofer: 4 Praeludien	138
M. Holmström-Ingers: Svenska sånger	138
Kyriale fur das Volk	95
L. Kastel: 24 Pre- og Postludier	31
Korsangen V.	110
J. Morén: 12 nya motetter	41
— 15 hymner och motetter	43
— Koral med variationer	110
— Jul	190
Neue Schulkantaten	78
D. Olson och A. G. Joelsson: Koralforspel	13
Orgelbuch I, II	138
Orgelmeister d. 17. u. 18. Jahrh.	31
J. Pachelbel: Cicconna	64
Pro Musica	138
C. Rogberg: Pingsthymn	77
P. Steenberg: Fire kirkekor	77
Svensk klassisk musik	14
I. Widén: Koralfantasi	174
W. Ahlén: Allegro festivo	31
— Paskhymn	44

MEDELANDEN.

Alternativa melodier	189
Avskrift av musikverk	192
Koralvecka i Båstad	92, 159
Lägre Organistexamen sommaren 1932	142
Musikkonservatoriet	16, 64, 96, 142
Kyrkosångens Vänners centralkommitté	27, 62
Kyrkosångens Vänners stiftskretsar ..	16, 32, 62, 96, 159
Organistforeningens Centralstyrelse ..	27
Kyrkosangsforbundets Centralrad	28
I Stiften	143
Kyrkomusikermotet i Stockholm ..	43, 58
Kyrkosangsmotet i Uppsala	48, 90, 96, 134, 161
Val .. 16, 32, 48, 80, 96, 112, 142, 176,	191
Från Danmark	144
Från England	144
Från Finland	64, 191
Från Tyskland	48, 64, 96, 112
Nya orglar .. 16, 176 (samt å omslaget till mars-, maj-, aug- och sept-numren)	
MUSIKBILAGA:	
Förslag till nya koraler: april.	
KYRKOKALENDER	
återfanns i omslaget till följande nummer: januari, mars, maj, augusti, september och november.	

Tidskrift för Kyrkomusik och Svenskt Gudstjänstliv

Redaktionens adress:
Bredgatan 14, Lund. Tel. 6 58.

Expeditionens adress: *Svenska Kyrkans
Diakonistyrelses Bokförlag, Stockholm 7.*

Tel. 23 24 05.

Postgiro 675.

Tidskriften utkommer med 1 nummer
den 15 i varje månad. För juli—aug.
utkommer ett nummer den 1 aug.

Prenumerationspris: å posten, i bok-
handeln eller direkt från förlaget: kr.
4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm. enkel spalt.
Rabatt vid större annons och vid upp-
reppning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bland annat:
Alla helgons dag. — *A. O. T. Hellerström*:
Den svenska tidegården. — *F. M. Allard*:
Pastor Alf Fasmer Dahl. — *Carl E. Rosen-
quist*: Johan Ludwig Krebs. — *Harald An-
dersson*, Lund: Mässa och mäss-skrud. —
Recensioner. — Meddelanden.

PRÄSTKAPPOR PRÄSTKRAGAR

LIBRARIA

LÄSTMAKAREGATAN 30 - TELEFON 10 35 23
STOCKHOLM

nottrycks
NORDISK NODETTIK- OG TRYKKERI
SAMT LITOCRAFISK ETABLISSEMENT
GRUNDELAGT 1894
ST. KONGENS GADE 63.
KØBENHAVN

TELEFONER:
3304
13057

Telegr. Adr. Nodestikog, Köpenhamn

Anbefalles i Herrar Förläggares och
Kompositörers välvilliga åtanke vid
behov av nottryck i förstklassigt
utförande till billigaste pris ●

*Mångårig leverantör till
Sveriges största förlag*

Skicka oss Edert manuskript och
vi sända Eder omgående offert

Alla helgons dag.

(Inför den stora kyrkosångshögtiden i Uppsala.)

I.

O, Kristus, slavar av vår synd
vi nalkas bedjande din tron.
Vi oss förbrutit emot Gud,
förlåt oss, Människones Son.

Allt dolt blir en gång uppenbart.
Vem kan bestå för Herrens dom?
O, du, apostlars stav och stöd
oss hjälp uti vår fattigdom.

Oss visa dina helgons väg;
vi vandra vilse utan ljus,
Men lämna allt och dö med dig
var vägen till Gud Faderns hus.

Ditt rike, som ej gränser vet,
det söke vi i ödmjukhet.
Ske tack och lov i evighet
den heliga treenighet.

II.

O, Konung för martyrens led,
som seger bjöd när striden led.
Du skänker livet verklighet,
I tron vi se din härlighet.

I denna världen vådelig,
o, Herre, hjälp oss nådelig.
Din eld i ljumma hjärtan tänd,
från oss ditt anlete ej vänd.

I striden var du värn och sköld,
du härdade mot världens köld.
Den man, som litar helt till dig,
får mod att gå martyrens stig.

I lågan provas guldets halt;
den fattige blir jordens salt.
Du ger den trogne tronens svärd
att segra över otrons värld.

Blott av din nåd, ty som ett rö
är människan och värd att dö.
Men du förvandlar skröplighet
i styrka och i härlighet.

Att dela glädjens arv med dig
gå helgonen din smärtas stig.
Din strid i ensam örtagård
de gå att kämpa tung och hård.

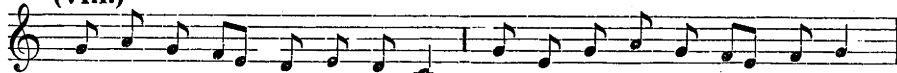
Men den, som tror och söker ett
får se vad intet öga sett,
ty korsets väg för fram till ljus
och vila i Guds Faderns hus.

Ditt rike, som ej gränser vet,
det söke vi i ödmjukhet.
Ske tack och lov i evighet
den heliga treenighet.

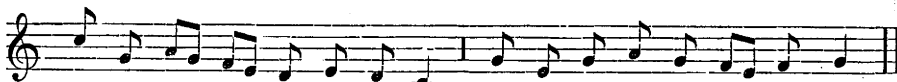
Från latinet av *Ingrid Nyrin*.

Hymnus in festo omnium sanctorum.

(VIII.)

O Kris-tus, sla - var av vår synd Vi nal-kas bed-jan - de din tron.

Vi oss för - bru - tit e - mot Gud, För-låt oss Män - ni - sko - nes Son.

Den svenska tidegården.

Evangelisk Tidegård. Ny upplaga. Tidegudstjänster för en söndag och dess helgsmål utgivna av Arthur Adell och Knut Peters. Lund C. W. K. Gleerups förlag 1933. Pris kr. 2: 50.

Man har kanske icke nog beaktat, att det finns en principiell skillnad mellan högmässan och tidegården. Den återstod av tidegården, som stannat kvar i handboken, har förlorat så mycket av sin ursprungliga karaktär, att denna knappast anas av den som icke är historiskt initierad. Ottesång och aftonsång ha liksom högmässan i det allmänna medvetandet blivit predikogudstjänster. Skillnaden dem emellan torde väl för de flesta bestå däri att högmässan betecknas såsom huvudgudstjänst och tidegården såsom bigudstjänst.

De s. k. vespergudstjänster, som man i slutet på 1800-talet började fira och som fingo en halvofficiell utformning i Vesperalet 1914, tjänade snarare till att ytterligare förskjuta uppfattningen av tidegården än att framhäva dess egenart. De gävo lätt föreställningen att ett rikt musikaliskt inslag var det betecknande för tidegården. Denna idé tycks på många håll ha vuxit sig fast även sedan tack vare Vesperalet 1925 och i främsta rummet Adells och Peters' brinnande nitälskan tidegården numera börjat i det svenska gudstjänstlivet få en utformning, som motsvarar dess väsen. Det är dock icke sången, den må vara gregoriansk eller icke, som utgör tidegårdens egenart, utan innehållet och innebörden i denna gudstjänstform. Och denna finna vi lättast om vi fråga, varí den väsentliga skillnaden mellan högmässa och tidegård består.

Vi få därvid icke utgå från olikheten i formen. Ty formen har skapats av innehållet och icke tvärtom. I högmässan finner den genom Kristus med Gud vunna gemenskapen sin höjdpunkt i nattvardsfirningen — det talade ordet leder fram till verbum visibile. Även när nattvarden uteslutes är dock fortfarande högmässans inriktning densamma. Nattvarden har givit högmässan dess historiska gestaltning, och den inverkar alltjämt på densamma. Guds nåd i Jesus Kristus, vilken utgivit sig för oss, är vad högmässan vill skänka. Det är dess väsentliga innebörd.

Tidegården däremot är väsentligen bönestunden, preces horariæ. Det är först när man ser detta, som man finner, hur oriktig beteckningen bigudstjänst är. Tidegården är den bön, vari kyrkan vill förena församlingen. Bär man detta i minnet, förstår man, att predikan icke har sin plats där. Tidegården har ett annat syfte. Den vill inte att församlingen skall sitta bara som åhörare — den skall bedja med. Man förstår, varför bönerna, såväl lov och tacksägelse som hjärtats ångestfulla åkallan, hämtats till allra största delen ur Jesu egen bönbok, psaltaren. Man önskar icke längre, att vespern skall vara en musikalisk stämmingsstund, det är ju sina egna böner församlingen skall bära fram. Därför skall sången också vara så enkel, att den kan bli va mans. Och vilken

sång ägnar sig bättre därtill än den gregorianska med sina klara linjer, sin enkelhet, sin frihet från all romantisk sentimentalitet. Har man klart för sig, att tidegården är bönestunden, så förstår man detta. Och vet man, vilken stor vikt bönen har för fromhetslivet, då måste man känna en varm önskan att tidegården åter blev hos oss en församlingens huvudgudstjänst likasåväl som högmässan.

Men varför skall tidegården sjungas? Låt oss få det klart, att det icke är av estetiska skäl, hur vacker än sången må ljuda. Recitationen har väl kommit till därigenom att när många läsa, sker detta lättast på en bestämd ton med vissa små ändringar i början och slutet av meningen och vid uppehåll inne i densamma. På sådant sätt har man tänkt sig att psalmttonerna uppkommit. De ha vuxit fram på ett naturligt sätt. De ha underlättat den gemensamma bönen. När vi lära oss att bedja högt tillsammans, komma vi också att lära oss psalmtoner, gregorianska eller andra.

Man har all anledning att vara Adell och Peters tacksam för deras arbete att återskänka oss tidegården. Vid en tidpunkt, då endast få personer i vårt land hade kommit till klar insikt om tidegårdens innebörd, kom den första upplagan av Evangelisk tidegård ut. Den var byggd på andra principer än de dittills hos oss utgivna moderna vesperalerna. Den ville hålla fast vid det väsentliga i tidegården, närmast i den form denna fått under reformationsårhundradet. Det behövdes kunskap och urskillning för ett sådant arbete. Vad som fattades i erfarenhet ha de år skänkt som sedan dess förflutit.

Den nya upplagan av Evangelisk tidegård innehåller en fullständig serie tidegårdsgudstjänster för söndag med helgsmål med undantag av de små tiderna, för vilka ersättning dock lämnats genom tvenne tideböner under dagen. De ur evangelisk synpunkt nödvändiga bearbetningarna och de behöfliga förkortningarna av vissa gudstjänster, framför allt matutinen, ha utförts pietetsfullt. Särskilt tacknämligt är, att utgivarna lyckats finna goda, ibland mycket goda hymner, delvis i nya översättningar. Må man tillåtas uttala en förhoppning, att dessa komma att beaktas i den nya psalmboken.

En mycket ömtålig uppgift har varit att förse antifonerna med svensk text. Men det må oförbehållsamt erkännas, att detta genomgående utförts på ett kunnigt och skickligt sätt.

Psalmodieringen avviker i fråga om förlängningen vid meditationer och finaler från de föregående upplagornas. Det är tydligen erfarenheten, som föranlett ändringarna. Men man frågar sig dock om det icke hade funnits anledning, att tillgodogöra sig den erfarenhet, som vunnits av dem för vilka psalmboken ingår i deras dagliga pensum servitutis och där århundradens tradition tillämpats. Hade det icke varit skäl att följa Solesmes-munkarnas psalmodieringsregler? Hade man gjort detta och följaktligen icke heller i finalen förlängt accentnoten, hade man nog icke heller fallit för frestelsen att stundom inskjuta två notæ supervenientes, vilket ingalunda är nödvändigt för ett gott textuttal men strider mot god tradition. En del smärre tryckfel ha insmugit sig, vilka likväl knappast behöva vålla några svårigheter. Lätt missledande är dock att i 1:a psal-

men sid. 12 accenten i finalen kommit att stå över a i st. f. över det föregående g.

Benedikt kallade gärna tidegården opus Dei. Det är väl detta uttryck (eller officium divinum) som ligger till grund för ordet gudstjänst. För att tidegården skall i djupaste mening bliva församlingens gudstjänst fordras, att församlingen lever sig in i den. Den skall bliva församlingens egen bön, icke blott körens. Körens stora uppgift är att sjunga och bedja med församlingen icke bara för församlingen. Det vore därför att önska, att icke blott körens alla medlemmar fingo sitt exemplar av Evangelisk tidegård utan att vid de olika tidegårdsgudstjänsterna talrika separathäften funnes tillgängliga i kyrkbänkarna. Än så länge kännes nog tidegården såsom något ovant och främmande. Men i det ögonblick, då församlingen sättes i stånd att icke blott följa med utan även att aktivt deltaga, kommer tidegården att bliva, vad den avser att vara, den gemensamma bönestunden, den innerliga, andaktsfyllda gudstjänsten, opus Dei.

A. O. T.Hellerström.

Pastor Alf Fasmer Dahl.

Vid de senare årens stora kyrkosångshögtider fördes den norska kyrkosångsrörelsens talan av en livlig, intelligent man, vilkens ord vittnade om den borne talaren och den entusiastmerade kyrkosångsvännen. Det var pastor Fasmer Dahl, grundaren och den nitiske främjaren av Bergens och Oslo bispedömes båda kyrkosångsförbund. När den stora kyrkosångsfesten firades i Oslo i nov. 1931, var han den ledande själen. Han hade lyckats samla den norska huvudstadens musikaliska celebriteter till en kyrkosångshögtid av betydande mått. Här samverkade Eyvind Alnæs, W. Huus-Hansen, A. Sandvold m. fl. Som föredragshållare framträdde lektor O. M. Sandvik, ledare av de praktiska övningarna i kyrkosång vid de teologiska fakulteterna i Oslo. Vid en bankett i Handelstandens lokaler hyllade han den svenska kyrkosångsrörelsen med en dikt, vartill han även satt fyrstämmig musik, som utklingade i tonerna till »Du gamla, du fria». Den avsjöngs under allmän hänförelse.

Det är med stor smärta, som vi, kyrkosångsvänner i Sverige, förnummit budskapet om hans bortgång den 21 sistlidne juni, blott 59 år gammal.

Som präst var han en prydnad för den norska kyrkan. Han hade sin tjänstgöring först i Trondheim, därför som sjömanspräst i Antwerpen, sedan på Västlandet och till sist i Ullern, som ligger i Oslo omedelbara grannskap. Han var en sannskyldig musiksjal, framstående sångare och liturg. Hans mål var att åstadkomma ett kyrkosångsförbund för hela

norska kyrkan, därtill påverkad av vad han iakttagit i Sverige. Genom hans initiativ har man också kommit på god väg mot detta mål. Förutom Oslo och Bergens stiftsförbund hade han kort före sin död med framgång verkat för bildande av kyrkosångsförbund i Hamars och Trondheims stift. Fasmer Dahl ägde även en rik skaldegåva, ett arv från hans far, diktarprästen Jonas Dahl. Till dennes texter har han ock satt en hel rad vackra melodier. Han har också lett uppförandet av större verk, däribland tvenne oratorier.

En stor förlust har den norska kyrkosångsrörelsen gjort genom hans bortgång, och vi önska uppriktigt, att hans brinnande nitälskan för den norska kyrkans sång måtte fortleva bland det norska kyrkosångsfolket och där uppväcka nya krafter till framgångsrik fortsättning av hans påbegynta gärning. Hans minne är oförgätligt bland de till ett och ett halvt hundratal uppgående svenskar, som bevistade kyrkosångshögtiden i Oslo.

F. M. Allard.

Johan Ludwig Krebs.

Såsom den förnämste läraren av de organistiska bachtraditionerna under trenne årtionden efter 1750 står utan gensägelse Bachlärjungen *Johan Ludwig Krebs*. Bach själv satte honom jämte sina egna söner högst av alla sina elever och icke utan skäl gjordes om honom ordleken: »Der beste Krebs im Bache». En redogörelse för hans levnadsöden torde därför ha sitt intresse.

Krebs' fader var organist i Buttelstedt. Vid tiden för sonens födelse — oktober 1713 — tog han undervisning av de båda främsta organisterna i det närbelägna Weimar: först för stadsorganisten, den bekante Joh. Gottfr. Walther, senare för hovorganisten, som då var ingen mindre än J. S. Bach. Redan i tidigaste år fick således Johan Ludwig mottaga intryck av dessa bådars musik. Tolv år gammal fick han börja lära sig orgelspel för fadern, som var en sträng men duglig lärare och som lade sig vinn om att på den mottagligare lärjungen överföra den bachska gedigenheten i konstuppfattning och konstutövning.

Lätt nog uppstod hos fader Krebs tanken att skicka Johan Ludwig till sin avhållne mästare — Bach — som nu blivit thomaskantor i Leipzig. 1726 fick den unge Krebs börja vid Thomasskolan och blev även privatelev hos Bach. Leipzigertiden blev upplevelserik. Just då hade Bach den största lärjungeskaran, däribland även sina egna söner, kring sig. Vid de båda uppförandena av Matteuspassionen åren 1729 och 1731 var Krebs med och i den akademiska musikföreningen Collegium musicum, vilken Bach vid den tiden ledde, fick han snart nog hjälpa till med än klavér-, än violin- och än lutspelet. Åren 1730—34 voro Thomasskolans blomstringsår och under samma tid stod den bachska »hemmusiken» i sitt högsta flor. — Sedan Krebs fullbordat sin skolgång och förgäves sökt tvänne olika organistbefattningar, skrev han in sig vid universitetet

i Leipzig (1735) och studerade där under två år filosofi. Han glömde för-
denskull inte musiken utan deltog flitigt i olika musikuppföranden. Bach
använde honom fortfarande på många sätt både i Collegium musicum
(där han blev ordinarie cembalist) och i kyrkorna, där han t. o. m. nå-
gon gång fick leda musiken. På Bachs rekommendation blev Krebs lärare
i klavérspelet under ett års tid åt den kände filosofen Gottscheds maka.

1737 antogs han till organist vid Marienkirche i Zwickau (Sachsen).
Orgeln, av Bl. Lehmann, var gammal (byggd 1543) och i mycket brist-
fälligt skick. Krebs' ansträngningar att få en ny misslyckades såväl då
som när han 1742 gjorde ett nytt försök. Detta blev en svår besvikelse för
honom, ty han hade redan ett gott musikaliskt anseende och tyckte sig
ha rätt att vänta, att hans önskningar skulle respekteras. — Här i
Zwickau ingick han 1740 äktenskap med en dotter till en borgare i
staden.

Efter nära sju år utbytte Krebs Zwickaubeftattningen mot slottsor-
ganisttjänsten i Zeitz. Även här fick han anledning klaga över den
skrala orgel han hade till sitt förfogande, utan annat resultat än en
mycket nödtorftig reparation. En kännbar förlust blev för Krebs Bachs
död 1750; en fuga över B-A-C-H skrevs måhända som en hyllning åt
mästarens minne. Förhållandena i Zeitz voro ej särskilt behagliga och
Krebs började snart ånyo tänka på ombyte av verksamhetsort. Han sökte
Thomaskantoratet efter Bach och senare organistplatsen i Zittau, men
intetdera lyckades han få. Ett hans uppträdande vid hovet i Dresden
blev en stor framgång och en god uppmuntran för honom. Han var nu
efter Bachs död utan tvekan den förnämste orgelspelaren och -kompo-
nisten i Tyskland och därför måste det kännas svårt för honom, att han
icke tycktes kunna få en honom mera värdig ställning.

Dock, efter tolv år i Zeitz kom den hedersamma utnämningen till »her-
tiglig gothaisk hovorganist» i Altenburg. Kapellmästaren hos hertigen
(Fredrik III av Gotha-Altenburg), Georg Benda, som »examinerade»
Krebs för att utträna, om denne var tillräckligt kvalificerad för befatt-
ningen, hade efter prövningen endast lovord. Han hade funnit Krebs
»überraush geschickt und der Orgel vöellig mächtig» och ansåg, att han
»unter gar vielen einen mercklichen Vorzug verdiene». — Här fick nu
Krebs en fullt tillfredsställande orgel, ett 35-stämmigt verk av G. H.
Trost. Efter Krebs' tillträde fick den ständigt tillsyn och hölls i utmärkt
stånd, vartill Krebs, som var mycket mån om sin orgel, i hög grad
bidrog.

Krebs' tjänsteförpliktelser här voro dels att utföra den söndagliga or-
gelmusiken vid gudstjänsterna och dels att vid särskilda tillfällen, t. ex.
då hertigen var i Altenburg, vid lantdagar etc., leda hov- och kyrkomu-
siken. Vidare brukade hovorganisten växelvis med stadsorganisten för-
rätta examen av landsortsorganister och vid orgelbyggen inom det om-
råde, som konsistoriet hade överinseende över, togs hovorganisten ofta
i anspråk som sakkunnig. I egenskap av sådan var Krebs redan 1756 —
samma år han kom till Altenburg — i en närbelägen ort, Poster-
stein. Krebs utlåtande om orgeln därstädes finnes ännu bevarat. Med
tiden blev Krebs även anlitad som lärare, liksom förut i Zeitz, och man

känner ett 10-tal musici, bland dem fyra av Krebs' egna söner, som finga sin musikaliska utbildning hos honom.

Förhållandena i pekuniärt hänseende voro till att börja med ganska dåliga, men efter 1763 blev genom hertigens beaktande av Krebs' skriftliga klagomål hans ekonomiska ställning förbättrad. Hans konst fick alltmera erkännande i allt vidare kretsar och 1768 blev han erbjuden en förmånlig anställning i Livland. Han avböjde dock; till stor del var väl orsaken därtill att han kände sig för gammal att byta vistelseort. Hans hälsa blev efter hand mindre god — synen började avtaga — och från 1776 uppehölls hans tjänst av en son, E. Chr. Traugott Krebs, som sedan även blev hans efterträdare. Fyra år senare, nyårsdagen 1780, »i sin ålders sextiosjunde år», slutade han sina dagar, aktad av sin samtid som »den störste organisten i Tyskland» (Burney), »vars kompositioner alla bära det stora geniets prägel och äro bundna vid konstens strängaste regler» (Meyner).

Om Krebs' kompositoriska livsverk ha ännu icke varken fullständiga eller fullt tillförlitliga forskningsresultat kunnat framläggas. Till synes har han företrädesvis ägnat sig åt orgel-(och klavér-)musiken, däremot mindre åt de vokala formerna och de verk av sådan art, som han skrev, äro också mindre betydande. Sonen Joh. Gottfried uttalar i ett brev, att fadern gjort endast få »Kirchenstücke» (d. v. s. kantater o. d.). En hel del saker, som förut trots vara av J. Ludw. Krebs, ha numera visat sig med största sannolikhet — i vissa fall alldeles säkert — vara av Krebs' söners alstring (främst ovannämnde Joh. Gottfried). Med säkerhet äkta anses bl. a. följande vokala kompositioner vara: en Mässa i F, ett Magnificat samt ett »Oratorium funebre», som Krebs skrev 1757 till drottning Maria Josephas av Polen död. — Av orgelkompositioner finnas i tryck: en ofullbordad »Gesamtausgabe» (Heinrichshofen), som innehåller även oäkta såväl som ej med säkerhet äkta verk, fem separata koralförspel (Körner), Fantasi och fuga (bearb. av Gottschalg), en konsertfuga (!) i G-dur (Kistner), Preludium och fuga i C-dur (utgiven av Amft & Kahnts förlag) samt en del andra separata kompositioner i olika samlingar.

Carl E. Rosenquist.

Mässa och mässkrud.

Kyrkohandbokens 1 kap. och Kyrkolagens 11 kap. 10 §.

I den nyligen utkomna boken om Axel Lutteman¹ finnes en skildring från en predikoresa, som han företog i Småland under april månad 1918. Vi få i resedagbokens form hans egna intryck. Resans förnämsta upplevelse synes ha varit ett besök i Urshult, där Lutteman höll skriftetal och predikade i högmässan. Det är underbart att läsa om gripenheten hos predikanten — och hos den talrika församlingen — och det ligger nästan något symboliskt i att mötet mellan Per Nymans och C. W. Widerströms gam-

¹ Ester Lutteman: Axel Lutteman. Stockholm 1933. II: s. 189.

malkyrkliga menighet och ungyrkrlighetens inspirerade företrädare sker i den fullständiga högmässans form, denna gudstjänst som i sig rymmer både evangelisk frimodighet och trohet mot Kyrkans tradition. Ett uttryck för denna trohet har Lutteman särskilt nämnt. Han skriver: »Kyrkoherde L. (från Almundsryd) och jag i mässkläder. Folk gräto, då de fingo se mässkläder och två präster för altaret.» Varken för predikanten eller församlingen torde skruden härvidlag ha varit något för gudstjänsten absolut oundgängligt men för båda har den varit en anledning till tacksam glädje icke bara som ett högtidsmoment utan också som ett vittnesbörd om samhörigheten mellan släktleden i Fädernas kyrka, här mellan den gamla och den unga kyrkligheten.

Man möter understundom en uppfattning, som vill göra gällande att den kultens och den kyrkliga konstens renässans, som vi nu stå mitt uppe i, leder sitt ursprung från ungyrkrorörelsen. Om det än måste hävdas, att detta intresse är äldre än ungyrkrorörelsen,² så är det likväl klart, att när denna strävan framträder hos de ungyrkrliga, kyrkosångsrörelsen eller hos någon annan riktning inom vår kyrka, det endast är ett legitimt anknytande till den kyrkliga traditionen hos oss. Invändningar ha icke saknats mot denna förnyade uppskattning av gudstjänstens yttre sidor, de ha framförallt kommit från fromhetsriktningar med utömkyrkliga anknytningar och från teologiskt håll, där man framförallt betonat den *protestantiska* mot traditionen negativa sidan av reformationen. I den allmänna diskussionen har frågan om mässskruden kommit att intaga en mycket stor plats.

Under det senaste året ha ett par inlägg i denna fråga gjorts från teologiskt håll. På grund av den något olika inställning de båda författarna intaga kunna deras inlägg vara förtjänta av en jämförelse och vad särskilt den ena uppsatsen beträffar också ett bemötande. Hovpredikanten D. Clemens Ähfeldt får i sin till Konungens 75-års dag utkomma bok³ även tillfälle att giva den svenska kyrkan en maning till större återhållsamhet i fråga om nyttjande av skrudar och anordnande av processioner vid biskops- och ärkebiskopsinviningar. Vi möta här ett eko från pressdiskussionen kring den dubbla biskopsvigningen i Upsala 1920. Av D:r Ähfeldts försäkran, att det ej är fråga om att taga bort »vackra vördnadsvärda traditioner», får man det intrycket att hans maning endast gäller det utvidgade bruket av kyrkoskruden vid mera solenna tillfällen, ej mot den direkt handboksföreskrivna användningen, ej heller mot dess bruk vid den allmänna gudstjänsten. En något annorlunda uppfattning möter oss i en uppsats av D. A. Gierow i »Kristendomen och vår tid».⁴ Hans inlägg bär titeln »Prästerligt skrudbärande» och tager sin utgångspunkt i den diskussion, som uppstod i pressen i samband med den nuvarande Ärkebiskopens första installationsförrättningar. Intressant är en jämförelse mellan den trilogi av auktoriteter, som av de båda författarna åberopas. De äro förutom Luther, ärkebiskop Eidemis herdabrev och slutligen »folkets röst» (hos Ähfeldt »en av den svenska riksdä-

² Se Rodhe: Svenska kyrkan omkr. sekelskiftet Uppsala 1930, s. 440 ff.

³ Cl. Ähfeldt: Kung Gustaf 75 år. Stockholm 1933. s. 128.

⁴ Kristendomen och vår tid. Lund 1932. s. 217—222.

gens mest framstående folkrepresentanter» och hos Gierow en uppsats av »en pigg och vaken flicka» »från den tid då mässkrud i Hälsingborg var ett okänt plagg»). Det efterföljande är ej avsett som ett inlägg i den debatt, som pågick, då D:r Gierows artikel publicerades, ej heller skola vi gå in på en värdering av det bruk, som göres i de båda inläggen av åberopade auktoriteter, beträffande folkrepresentantens och skolflickans vittnesbörd kan det dock vara skäl att understryka D:r Gierows ord, att folket bör uppfostras av kyrkan och ej tvärtom. Då D:r Ahfeldt gör sig till talesman för mera obestämda önsknings beträffande de stora liturgiska akternas yttre apparat och D:r Gierow i sin uppsats med all kraft visar, att det just är vid vignings- och installationsakterna skrud enligt handboken skall förekomma, kunna vi i det följande lämpligen hålla oss till den sistnämndes utredning, med så mycket större skäl, som det där förekommer en slutledning av mera allmänt kyrkligt intresse, den motiverar också att saken toges upp så pass långt efter det hans inlägg offentliggjordes. Det i uppsatsen som ej direkt berör mässskrudens ha vi i detta sammanhang ingen anledning att ingå på.

Efter att ha återgivit Luthers ställning till skruden (bl. a. också med det numera i vår kateketiska litteratur inkomna beskedet till prosten Buchholzer i Berlin) övergår författaren till en skildring av utvecklingen i här berörda avseende hos oss efter reformationen, varvid framställningen till dels bygger på Biskop Rodhes olika uppsatser i ämnet (framförallt »Den svenska prästräkten»⁵) utan att dock den viktiga frågan om uttrycket »vanlig skrud och prydnad» i Kyrkolagen 11 kap. § 10 toges upp till behandling. Här må för övrigt påpekas, att det gör ett något egendomligt intryck, när författaren, sedan han betygat, att Biskop Rodhe »synnerligen intressant och uttömmande behandlat den liturgiska dräktfrågan», längre fram i sin uppsats kort och gott förklarar, att »det är en tom och missvisande fras, att på detta sätt (genom användande av skruden) personen träder tillbaka för ämbetet». Biskop Rodhe skriver nämligen: »Alltjämt kan den (mässskrudens) framhäva det objektiva, låta prästen som individ träda tillbaka».⁶

Efter den historiska redogörelsen övergår D:r Gierow till den gällande Kyrkohandbokens föreskrift om mässskrudens bärande och konstaterar, att sådan endast finnes i kapitlen 11—14, och säger därtill: »Alltså: mässskrudens är, så vitt jag kan finna, officiellt kvar endast vid de nämnda kyrkliga invigningsakterna i ovan nämnd utsträckning. ... Mässskrud förutsattes av kyrkohandboken icke numera vid den allmänna gudstjänsten eller vid andra kyrkliga förrättningar än de ovan angivna invigningarna.» Det är till detta påstående vi vilja foga några anmärkningar. Sant är att Rodhe i samband med omnämmandet av prästkappans förvandling från ståndsdräkt till liturgisk dräkt — vilken förändring han daterar till mitten av 1700-talet — förklarar att mässskrudens från samma tid ej längre var obligatorisk vid gudstjänsten.⁷ Detta påstående får dock ingalunda tolkas så, som skulle skrudens från denna tid ej längre ha använts vid

⁵ Studier tillägnade Magnus Pfannestill. Lund 1933. s. 399—412.

⁶ Vår svenska högmässa. Uppsala 1924. s. 41.

⁷ Studier etc s. 407 jmf. Vår svenska högmässa a. s.

(nattvards)-mässan. Rodhe själv,⁹ och efter honom Brilioth,⁹ anför som typisk för seden för 100 år sedan, den skildring von Schubert giver av en svensk nattvardsgång.¹⁰ En teckning med samma innehåll möter oss i Bengt Nordenbergs tavla »Nattvardsgång i en (skånsk) lantkyrka» (från 1856). Mässkruden saknas ej i någöndera skildringen. Från det gångna seklets senare hälft möta vi ett ytterligare bevis på skrudens orubade ställning i gudstjänstlivet och dess resonans hos kyrkfolket. Vid 1873 års kyrkomöte motionerade Herr G. Kolmodin, representant för Visby stift, om avskaffande av »biskopsmössor, biskopskåpor och s. k. korkåpor», på grund av den alltför stora uppmärksamhet dessa dräkter ådrogo sig, då de användes, alltså något liknande de ovan anförda önskemål D:r Åhfeldt gjort sig till talesman för.¹¹ Av särskilt intresse är emellertid, vad motionären yttrar i fortsättningen: »Man skulle måhända kunna anmärka, det konsekvensen fordrat, att samma yrkande framställts med avseende på mess-skruden. Då likväl menigheterna öfver allt i vårt land äro så vana vid densamma, att dess bruk alls icke väcker någon distraherande uppmärksamhet, men dess plötsliga afskaffande deremot på många orter skulle kunna framkalla både undran och ogillande, så har jag ... icke ansett mig kunna förorda mess-skrudens afskaffande.» Det bruk av skruden, som här åsyftas, har, med all sannolikhet, framför allt samband med Handbokens 1 kapitel och icke med de i kap. 11—14 avhandlade akterna. Att mässdräktens bruk under förra seklet vid mera högtidliga tillfällen utsträcktes även till predikstolen är flerstädes omvittnat.¹² Men sedvänjan är en sak, något annat, och det är här huvudsaken, är frågan, huruvida frånvaron i gällande Kyrkohandboks 1 kapitel 2 moment av föreskrift om skrudens bärande vid (fullständig) högmässa, kan tolkas som en legal förändring av den sedan Laurentius Petri arkiepiskopat hos oss gällande evangeliska traditionen i detta stycke. Det kan synas så. Ty frågan om skrudens bärande hör hemma i handboken och ej i kyrkolagen, rent teoretiskt sett. Det är här fråga om hur gudstjänsten skall förrättas.¹³ Föreskrift om skrudens användning hör till mässans »rubriker». I den nya norska handboken har man också iakttagit detta.¹⁴ Följa vi däremot vår Kyrkohandboks utveckling genom tiderna framträder hela frågan i en något annorlunda belysning. Frånsett de allra senaste tilläggen fick Handboken sin nuvarande omfattning 1811. Då tillkommo bl. a. ritualen för kyrkoinvigning samt för vigningar av biskop och präst och installation av kyrkoherde. Tidigare hade man vid dessa akter fått hämta anvisningar från andra håll (Kyrkolagen, 1571 års Kyrkoordning o. a.). Det är föga märkligt att man i samband med dessa rituals inordnande i Handboken gav så noggranna anvisningar som möjligt, så även (i enlighet med äldre tradition)

⁹ Svenskt gudstjänstliv. Uppsala 1923. s. 170.

⁹ Nattvarden i evang. gudstjänstliv. Uppsala 1926. s. 456 ff.

¹⁰ v. Schubert: Sveriges kyrkoförfattning och läroverk. sv. öv. Lund 1825. s. 44.

¹¹ Bilaga till Allm. Kyrkomötets prot. motion n:r 28. 1873.

¹² Jmfr. denna tidskrift 1932 s. 93.

¹³ Se Rodhe: Kyrkolag och Kyrkohandbok. Lund 1911.

¹⁴ Severinsen: De rette Messeklæder. København 1924. s. 85.

beträffande skrudens användande. Ritualet för högmässan hade sedan 1614 sin plats i Handboken (1614 kap. III, 1693 kap. IV om Almenniligh Kyrkiotienst) men någon föreskrift om skrudens användande förekommer icke i samband därmed (i förordet gives blott en anvisning till de i 1571 års K. O. givna föreskrifterna). Att skrudens användande vid mässan under denna tid varit det normala torde väl numera av ingen förnekas, lika litet, som att Kyrkolagens föreskrift (11:10) »vanlig skrud och prydnad» åsyftar alba och casula, mässkjorta och mässhake. Skulle då den 1686 lagfästade traditionen ha mist sin legala karaktär innan 1811. Här kan vara skäl att påpeka en notis, som återfinnes i ett 1790 utkommet arbete innehållande kyrkorättsliga upplysningar.¹⁵ Det heter där under rubriken Mässekläder: »Brukas vid Communion, men ingen Präst må bruka dem på Kyrkogården wid Liks Begrafning... Synod. Act. 1737 § 6. Consist. Br. 13 jan. 1773.» Föreskriften om skrudens begagnande vid mässan är sålunda levande 1790. Den anförda notisen vittnar om att bruket av skruden understundom, möjligen av bekvämlighetsskäl, då jordfästning torde ha förrättats innan mässan, blivit utsträckt även utanför kyrkobyggnaden. Då ingenting inträffat som satt Kyrkolagen 11:10 ur kraft fanns det ingen anledning för 1811 års män att i strid med den föregående handbokstraditionen i det första kapitlet i den nya Handboken införa någon föreskrift om mässskruden. Dess bruk förutsattes. Att de skulle haft någon motvilja mot den framgår knappast av de omsorgsfulla bestämmelserna i de nytillkomna kapitlen.

Vad tiden efter 1811 beträffar kan anföras, att Rabenius i sin lärobok¹⁶ endast nämner mässdräkten i samband med kyrkornas skrud. I Rosenbergs handbok¹⁷ från seklets slut läsa vi: »Här må nämnas, att messhaken, som är prestens skrud vid nattvardsutdelning och vissa andra tillfällen, och är jämte messskjortan den "vanliga skrud", som omtalas i kyrkolagen kap. 11 § 10, likaledes härstammar...» Här möta vi både Kyrkolagens föreskrift och de i handboken (sedan 1811) intagna föreskrifterna (»vissa andra tillfällen»). I Nordisk Familjeboks 2 upplaga gives också vid behandlingen av »Mässskrud» hänvisning till ovan flera gånger anförda ställe i Kyrkolagen. Att den ovan omtalade motionen om biskopsskrudens avskaffande i Kyrkomötet behandlades som en handboksfråga och ej som en kyrkolagsfråga har i detta sammanhang icke någon betydelse, då det aldrig var fråga om mässskrudens avskaffande och biskopsskrudens användande helt var föreskrivet i Handboken. Det torde därför ännu vara något för tidigt att konstatera, att skrud ej längre är föreskrivet vid den (fullständiga) högmässan. Snarare torde man med hänsyn till den kungl. förordn. av 1861 kunna ifrågasätta om ej Kyrkolagens föreskrift, i trots av orden »efter förrättad predikan», gäller även för nattvardsgång utanför högmässan. På sina håll kan man få se prästen vid högmässa med nattvardsgång an-

¹⁵ Petr. Wetterberg: Sammandrag af Kongl. Förordn. m. m. uti Göteborgs stift. Göteborg 1790. Doc. D. Dick Helander, Lund, har välvilligt påvisat detta ställe.

¹⁶ Rabenius: Lärobok i svenska kyrkolagfarenheten. Örebro 1836. s. 299.

¹⁷ Rosenberg: Handbok i Sveriges kyrkorätt. Stockholm 1899. s. 187.

lägga skruden först efter predikan (jmf. ovan Rosenberg »nattvardsutdelning»). D:r Gierows slutord: »Där "skrudbärande" är föreskrivet, bör det också äga rum» få nog en något vidare räckvidd än vad han i sin uppsats velat göra gällande.

D:r Gierow lägger också till ett par ord, »till dess bestämmelsen tager slut». Vid dessa ord kommer osökt en liten episod, som Martensen berättar, i minnet. 1836 var den tyske teologen Marheineke i Köpenhamn vid reformationsjubileet och Martensen skriver, att han glädde sig mycket över den fullständiga lutherska traditionen i de danska gudstjänster, han bevistade, men också över de katolska reminiscenser, han fann och som han betraktade som historiska minnen på evangelisk grund, bl. a. biskopskåporna och mässkjortorna. Hans råd till sina danska vänner var, att de skulle bevara detta, för om det uppgavs, gick det sedan ej att få det tillbaka. Och, tillägger Martensen, häri hade han fövisso rätt.¹⁸ Kanske är det känslan för att också dessa yttre ting hava sitt berättigande och sin om än ringa uppgift att fylla i vårt gudstjänstliv, som gör att mången kyrkomenighet glädes, när den ser sin präst vara trogen sin kyrka också i detta stycke, och som kan framkalla glädjens tårar vid att åter få se fädernas skrud, där man kanske fruktat att bruket »tagit slut». Inför de aktuella kyrkoproblemen i Tyskland har det blivit sagt: »Den som tror på Evangelium vet, att Kyrkan varken lever av det hos henne, som är gammalt eller det som är nytt. Hon lever av det som är evigt.»¹⁹ Det gäller också beträffande här avhandlade fråga. Hellerström uttrycker saken så: »Tanken att liturgisk klädnad skulle vara nödvändig för en rätt gudstjänst, är främmande för evangelisk åskådning».²⁰ Men för alla dem, som oevangeliskt frukta skruden eller mera fråga efter främmande seder än svensk evangelisk tradition, kan det vara skäl att höra, vad Johannes Rudbeckius svarade, den gången man ville hava tysk gudstjänst i Säter, några gånger årligen, det var inflyttade tyskar det gällde. Saken beviljades men biskopen föreskrev, att första gången skulle kyrkoherden i St. Tuna förrätta mässan och »skal han haffua *mässeklädhe effter vårt sätt*».²¹

Harald Andersson (Lund).

¹⁸ Martensen: Af mit Levnet. Kjøbenhavn 1883. I s. 89. Anføres även hos Severinsen a. a. s. 83.

¹⁹ Lic. Schorlemmer i Die Hochkirche. München 1933. s. 158.

²⁰ Hellerström: Liturgik. Uppsala 1932. s. 47.

²¹ Kyrkohistorisk Arsskrift 1916. Uppsala 1917. s. 259. Här kan också förtjäna framhållas huru föga let är vittnesbörd om »vårt sätt» men väl om bristande kyrklig observans, då på den nya altarringen i Hälsingborgs S:ta Maria prästen i nattvardsscenen framstälts icke i skrud men i kappa och krage. (Jmf. Lunds stifts julfok 1932).

Recensioner.

Liturgik.

Eisenhofer, L.: Handbuch der katholischen Liturgik. II. Spezielle Liturgik. Freiburg im Breisgau 1933. 588 s. Mk. 14:—.

För ungefär ett år sedan anmäldes förra delen av Eisenhofers stora liturgiska handbok i denna tidskrift. Det är anmeldaren ett kärt besvär att nu ånyo behöva sysselsätta sig med detta arbete, nu med dess andra och sista del.

Ingen som lärt känna den första delen av Eisenhofers Liturgik, har gärna kunnat underlåta att med nyfikenhet bida dess fortsättning. Icke därför ått man hade anledning att vänta sig något nytt i egentlig mening; bokens ungefärliga utseende kunde man ju rätt väl göra sig en föreställning om genom författarens lilla lärobok. Men nog var man nyfiken på att från så sakkunnigt håll få en grundlig och utförlig sammanfattning av forskningens senaste resultat på de många intressanta områden som beröras i denna del.

De omdömen som fälldes om den förra delen gälla för visso också om denna nu utkomna del. De skola därför icke här upprepas. Blott må betonas, att samma klarhet och reda, samma saklighet och överskådlighet, samma flärdlöshet och försiktighet i omdömet som utmärkte arbetets begynnelse präglar ock dess fortsättning.

Om denna senare del på en protestantisk läsare likväl icke gör så starkt intryck som den första delen, torde detta icke vara att skriva på författarens konto utan på det behandlade materialets. Den förra delen tog väsentligen sikte på mera allmänna frågor som kunna hava ungefär lika stort intresse för en protestant som för en katolik. Dessutom var den förra delen nästan uteslutande historiskt

orienterad och för båda konfessionerna gäller förvisso med avseende på gudstjänstlivet, att de hava sin viktigaste historia före reformationen och sålunda gemensam. Den historiska utvecklingen före reformationen borde därför kunna påräkna ungefär lika stort intresse från båda hållen. Denna senare del åter redogör för de särskilda kultakterna. Den första avdelningen handlar om mässan, den andra om sakramenten, den tredje om sakramentalierna och den fjärde slutligen om tidegården. Självfallet måste vid tolkningen av dessa kultakters innebörd från romersk synpunkt mycket komma att verka ganska främmande och underligt för evangelisk uppfattning. Detta ligger i sakens natur och innebär ej något klander mot författaren. Endast ett överdrivet urgerande av de specifikt romerska synpunkterna i mer eller mindre vulgär riktning hade förtjänat klander men sådant synes mig författaren hålla sig välgörande fri ifrån.

Skulle anmeldaren rikta några anmärkningar mot Eisenhofers arbete, skulle dessa främst gälla hans framställning av mässans äldre historia. Här synes författaren onekligen ha kommit ifrån en del svårigheter alltför lindrigt genom att helt enkelt gå förbi dem eller blott helt flyktigt snudda vid dem. Så synas mig t. ex. de spörsmål som Nya Testamentet erbjuder ofantligt lättvindligt avfärdade. Och ännu mera gäller detta beträffande frågan om förhållandet mellan mysterierna och den kristna kulten. Ävenså synas de österländska liturgierna ha förtjänat mera uppmärksamhet än som kommit dem till del.

Även om anmeldaren icke kan neka till att han rörande en del dylika detaljer känner en viss besvikelse. så skall å andra sidan medgivas, att det i fråga om stoffets begränsning är omöjligt att vara

alla till lags. Det är därför ingalunda min mening att småaktigt kritisera detaljer, när det gäller ett sådant jättearbete som detta. Fastmer skall villigt erkännas att det ojämförligt övervägande och kvarvarande intrycket av boken är känslan av tacksamhet mot dess författare för den utomordentligt användbara och värdefulla hjälpreda, som han skänkt envar, som önskar orientera sig på snart sagt vilken punkt som helst inom den liturgiska vetenskapens vida och stundom ganska svårtillgängliga fält.

Knut Peters.

Hymnologi.

F. Rønnig, Dansk Salmesang gennem tiderna, Köpenhamn 1928. Kirkeligt Samfunds Forlag.

Det är ägnat att förvåna, när man ser huru obetydligt utbytet på det hymnologiska området varit mellan Sverige och de nordiska grannländerna. En svensk, som kan sin egen psalmbok, känner sig åtminstone relativt hemmastadd i en tysk landskyrkas *Gesangbuch*. Men kommer han över ett exemplar av *Psalmebog for Kirke og Hjem*, står han inför den nästan som en fullständig främling. Det är klart att en hel del gemensamma lån från Tyskland äro honom bekanta, men den danska originalproduktionen ter sig som en terra incognita. I 1819 års svenska psalmbok möter väl ett eller annat danskt namn (Arrebo, Brorson, Sthen) men antalet danska original äro knappast flere än författarenamnen. Detta är icke en tillfällighet. Ty även om det tidigare hos oss brustit i intresse för dansk psalmdiktning, så har dock detta icke varit fallet under det senaste halvsekle. Under det myckna arbetet på en förbättrad psalmbok under de sista 60 å 70 åren märkes nämligen en tydlig strävan att tillgodogöra sig det bästa av den danska psalmskatten. Försöket måste emellertid betraktas såsom i stort sett misslyckat. I *Nya Psalmer*

möta vi blott ungefär ett halvtjog nummer som äro av danskt eller norskt ursprung och vissa av dessa höra säkert till de psalmer som aldrig *bliva levande* på svensk tunga. Utan tvivel beror det här påpekade faktum djupast på en motsättning i uppfattningen av psalmens väsen. Det danska sinnet älskar vekare och gemytligare toner än det svenska. Nya psalmer synas mig likväl innebära en svår orättvisa mot den danska psalmdiktningen. Ty nog har den danska psallitteraturen att uppvisa så många verkliga pärlor att vi icke hade behöft att genera våra danska bröder med en del av sånger som blivit intagna i *Nya Psalmer*. Den danska psalmdiktningen förtjänade därför förvisso att bli mera känd hos oss än den är. En god hjälp för den som vill börja studera den danska psalmboken erbjuder Rønnings arbete. Det ger en populär översikt över den danska psalmens historiska utveckling från synpunkten av vad som verkligen än i dag är levande på folkets läppar. Huvudintresset är därvid koncentrerat på Kingo, Brorson och Grundtvig. Författarens livfulla framställning och behagliga stil gör läsningen till en angenäm sysselsättning för den hymnologiskt intresserade lekmannen. Självklart bör man vid läsningen ha ett ex. av *Psalmebog for Kirke og Hjem* till hands.

K. P.

Kyrkokonst.

Julius Baum, Die Malerie und Plastik des Mittelalters II. Wildpark-Potsdam 1933. Mk. 32: —.

Det näst sista bandet av Burger-Brinckmanns monumentala *Handbuch der Kunstwissenschaft* har nyss utgivits, behandlande medeltida måleri och plastik i Nordeuropa. Författaren, prof. J. Baum, har därmed avslutat ett trettonårigt arbete och skänkt oss en uppslagsbok i ett ämne, som alltid kommer att ugöra ett av de

mest centrala i den kristna konsten. Endast några allmänna antydningar kunna här ifrågakommo. Baum undviker försiktigtvis alltför snäva omdömen och värdeuppskattningar av de olika epokenas konstalstring, för vilka han valt en historiskt betingad indelning. Sålunda betecknar han icke konsten under de saliska kungarnas tid (den högromanska perioden) som den enda blomstringen i Tyskland. För en tysk forskare är det i stället tacksammare att följa »den nordiska anden» även i senare perioder. Och utan värde är helt visst icke detta uppfattningssätt, därom ger denna framställning besked. För en handbok är metoden synnerligen användbar, även om en modernt skolad forskare skulle ha kunnat giva större syntetiska framställningar och därmed skänkt en fördjupad uppfattning även åt monumenten. Den relativt blygsamma plats, som bokmåleriet fått sig tilldelat i Baums arbete, beror kanske icke bara på bristen i föregående sammanfattningar utan just på svårigheten för förf. att pressa in materialet inom de snäva gränser för tid och ort som han uppställt.

B. Cgs.

Litteratur.

Allmogemålningar från Dalarna. Nordiska museets och Skansens Bilderböcker n:r 5. Stockholm 1933.
1: — kr.

I texten till denna lilla bilderbok, som behandlar dalmålningar, har amanuensen Svante Svärdström framlagt några betydelsefulla och intressanta iakttagelser rörande vår folkligt religiösa konst. Luther har själv fällt några yttranden om sådan folkkonst, vilka äro värda att minnas i detta sammanhang. I företalet till Passionalet heter det: »Ty aktar jag det icke för ont om man målade sådana historier och sentenser uti stugor och kamrar, på det man hade Guds ord och verk allstädes för ögonen och uppväcktes därav till Guds rätta fruktan och till tro på honom.»

Svärdström konstaterar, att den förnämsta inspirationskällan till dalmålningarna utgjorts av Gustav Adolfsbibeln (1618) illustrationer, någon gång även bilderna i Hübners Bibliska berättelser, kopparsticken i Müllers pietistiska Himmelska kärlekskyss (1750) samt manualerna genom vilka särskilt Salomos vishetsbok började illustreras. Denna korta och översiktliga framställning av dalmåleriets ursprung och egenart hör till det bästa, som skrivits om allmogemåleri, och vi vänta med spänning på en utförligare skildring av författaren.

B. Cgs.

Meddelanden.

Koralveckan i Båstad den 5—11 september, anordnad av Kyrkosångens Vänner i Lunds stift under ledning av domkyrkovicepastor A. Adell, samlade ett 40-tal fasta deltagare förutom talrika tillfälliga besökare vid övningar, föredrag och gudstjänster i Båstads kyrka. Varje dag började med morgonbön enligt matutin och avslutades med aftonandakt, bestående av orgelkoral, predikan och completorium. Vid den första aftonens completorium utfördes körpartierna av musikdirektör R. Blennows kör från Åstorp. Övriga aftnar svarade deltagarna i koralveckan för den liturgiska sången. Aftonandakternas predikningar behandlade olika avsnitt ur »Magnificat». På fredagens f. m. förekom högmässa med nattvardsfirning. Samma dags aftonandakt var förlagd till Hovs kyrka.

I övrigt upptogo dagsprogrammen övningar på för- och eftermiddagarna i gregoriansk och luthersk koralång. I lördagens koralövning deltog c:a 150 skolbarn från Båstad. Som helhetsomdöme om dessa övningar, vilka alla leddes av domkyrkovicepastor A. Adell, torde kunna sägas, att de teoretiskt och praktiskt gävo deltagarna en stark inlevelse i rytterns betydelse i all strävan efter kyrkosångens pånyttfödelse. Samma intentioner förmärktes djupt i den vid gudstjänsterna med försynt mästareshap tjänstgörande kantor A. Runbäcks koralspel. Kantor Runbäck medverkade även eljest vid upprepade tillfällen med orgelmusik på kyrkans såväl gamla som nya orgel och den av honom ledda Båstads kyrkokör utförde

vid en sångstund på söndagen stycken ur den gamla svenska pingstserien.

Varje vardag bjöd på något föredrag. Så talade H. H. Biskop E. Rodhe om »Församlingen», varvid han karaktäriserade en rätt gudstjänstfirande församling såsom en menighet, aktiv i sång, bön och åhörande. I professor A. Nygrens föredrag över ämnet »Bön» framhävdes skiljelinjen mellan begreppen bön och meditation. Ytterligare föredrag hölls av kyrkoherde F. M. Allard över ämnet: »Heliga tider» samt av domkyrkokommis- nister G. Österlin om »Livets helgande». Utom det egentliga programmet talade organisten vid Garnisonskyrkan i Köpen- hamn om »Den gregorianska sångens vä- sen».

Omnämnas bör kanske också en för den verkligt broderliga samvaron ej betydelse- lös detalj: de små visor och sånger i kanonform, som inövades och sjöngos vid måltiderna. Samvaron deltagarna emel- lan ägde den prägel, som osökt förde tankarna på begreppet: »umgängelsens gudord».

Stor och varm gästfrihet visades koral- veckans deltagare såväl från kyrkoled- ningens sida i Båstad som från Skåne- gården, där deltagarna hade sin bostad. Från båda dessa håll uttalades förhopp- ningen, att denna koralvecka, den första i sitt slag, måtte återkomma som en fast tradition. G. C.

Sammandrag av lotterimedelskassans av Diakonistyrelsen reviderade och god- kända räkenskaper 1929^{23/9} —^{31/12} 1932.

År 1929.

Debet.

Lotterimedel, utanordn. d. ^{23/9} 20,000: —
Upplupen ränta d. ^{31/12} 200: 15
Summa 20,200: 15

Kredit.

Tidn. Kyrkosångförb. före år 1929 788: —
d:o under » 1929 900: —
Tidskr. f. kyrkomusik etc. 1,400: —
Ränta å förskott 89: 66
Porton..... 2: 05
Behållning d. ^{31/12} 17,020: 22
Summa 20,200: 15

År 1930.

Debet.

Behållning från år 1929..... 17,020: 22
Upplupen ränta d. ^{31/12} 1930... 561: 57
Summa 17,581: 79

Kredit.

Tidn. Kyrkosångsförbundet ... 200: —
Tidskr. f. kyrkomusik etc..... 1,400: —
Skriftserien: K. Peters, Den
greg. sången, arvode 500: —
Porton..... 1: 55
Behållning d. ^{31/12} 1930 15,480: 24
Summa 17,581: 79

År 1931.

Debet.

Behållning från år 1930 15,480: 24
Upplupen ränta d. ^{31/12} 1931... 432: 79
Summa 15,913: 03

Kredit.

Tidn. Kyrkosångsförbundet ... 1,300: —
Tidskr. för kyrkomusik etc. ... 1,400: —
Duplikatorsapparat 439: 36
Kurser..... 1,800: —
Reseersättningar, porton m. m. 154: —
Behållning till år 1932 10,819: 07
Summa 15,913: 03

År 1932.

Debet.

Behållning från 1931 10,819: 07
Upplupen ränta d. ^{31/12} 174: 90
Summa 10,993: 97

Kredit.

Tidn. Kyrkosångsförbundet ... 2,000: —
Tidskr. för kyrkomusik etc. ... 1,400: —
Skriftserien: F. M. Allard, Från
Luther till Bach, trycknings-
kostnader och arvode 1,500: —
C. A. Moberg, Kyrkomusikens
historia, arvode..... 1,000: —
Kurser, därav 1,400 kr. till or-
ganistföreningens kurs i Trel-
leborg 1,900: —
Publikationer m. m. 331: 80
Reseersättningar, cirkul., porton 267: 35
Behållning till 1933, därav 500
kr. såsom lån till tidningen
Kyrkosångsförbundet 2,594: 82
Summa 10,993: 97

Herman Nordfors & Co.

PIPORGELFABRIK

LIDKÖPING

Tel. Kontoret 145. Tel. Bostaden 592.

Tillverkar piporglar efter nyaste konstruktioner. Moderniseringar, insättning av elektrisk bälgdrift och stämningar utföras omsorgsfullt. Finaste intyg från framstående musici. Dispositions- och kostnadsförslag på begäran omgående gratis.

Klockare-, Kantors- och Organistbefattningen i Svedala församling, adr. Svedala, Malmöhus län, sökes före den 24 nov. 1933. Lön 500 kronor, bostad och arrendeinkomst av klockarebostället. 1933 års arrende 1.900 kr. Kyrkorådet.

LEDIGFÖRKLARADE KYRKOMUSIKERTJÄNSTER

A. Enbart kyrkliga tjänster.

Klockare-, Kantors- och organistbefattningen i **Svedala** (adr. *Svedala*, Malmöhus län) sökes före 24 nov. Lön: 5 rums bostad + trädgård + 500 kr. + avkastning av klockarbostället. (Se annons).

B. Förenade med folkskolläraretjänster.

I **Visingsö** (adr. *Visingsö*) sökes före 24 okt. Skolform B₁ beslutad. Lön 500 + 100 kr.

I **Attmar** (adr. *Lucksta*, Västernorrlands län) sökes före 31 okt. Lön 700 kr.

I **Ask** (adr. *Sonnarp*, Malmöhus län) sökes före 1 nov. Skolform B₁. Lön 450 kr. + 3 ålderstillägg à 50 kr.

I **Segerstad** (adr. *Ölands Gräsgård*) sökes före 6 nov. Skolform B₂. Lön 400 kr.

I **Källa** (adr. *Källaberg*, Öland) sökes före 13 nov. Skolform B₁. Lön 300 kr.

I **Tveta** (adr. *Mörlunda*, Kalmar län) sökes före 13 nov. Lön 500 kr.

I **Hörken** (adr. *Ljusnarsberg pr Kopparberg*) sökes före 17 nov. Lön 600 kr.

I **Trästena** (adr. *Moholm*, Skaraborgs län) sökes före 20 nov.

FÖRENINGEN
PIETAS
ATELJÉ FÖR KONSERVERING
AV KYRKLIGA TEXTILIER
STATSUNDERSTÖDD
ÖSTERMALMSG. 26 · STOCKHOLM
TEL. 20 55 35
SEKR. AGNES GEIJER

Preludiesamlingar och Kyrkomusik

Modulationer och preludier. Av Otto Olsson. Kr. 1: 50.

Koralförspel. Av D. Olson och A. G. Joellsson. Kr. 2: 75.

Femtio koralförspel. Av John Morén. Kr. 2: 50.

Fyrtio koralförspel utgivna av Årkestiftets organistförening. Kr. 2: 25.

Fyrtio nya koralförspel utgivna av Årkestiftets organistförening. Kr. 2: 25.

Preludier på koralmotiv. Av Daniel Rudin. Kr. 3: —.

Hemmets koralbok. (Ps. 1—673.) (Nyhet.) Endast första versens text av koralens huvudspsalm. Klotb. 4: 50.

Den svenska koralboken. (Ps. 1-673.) Av Konungen godk. 1921. Med fullständig text. Klotb. 21: —.

Koralbok för skola och hem. (Ps. 1—673.) Endast första versens text av koralens huvudspsalm. Klotb. 6: —, skinnb. 12: —.

Kyrkomusikens historia. Av C. A. Moberg. Kr. 11: —.

Liturgik. Av A. O. T. Hellerström. Häft. 7: 50, inb. 8: 50.

Den gregorianska sången. Av Knut Peters. Häft. 3: 50, inb. 4: 50.

SVENSKA KYRKANS
DIAKONISTYRELSES
BOKFÖRLAG

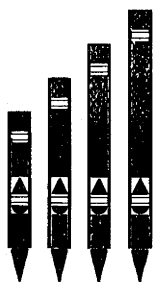
ÅKERMAN & LUNDS NYA ORGELFABRIKS AKTIEBOLAG

KUNGL. HOVLEVERANTÖR.

Tel. 26

SUNDBYBERG

Tel. 26

Tillverkning av Piporglar
för kyrkor, kapell och konsertsalar.

Om- och tillbyggnader,
reparationer, omstämningar och ren-
göringar av gamla orgelverk, samt
inmontering av elektriska blåsverk
utföras.

*Uteslutande svenskt material och
arbete.*

Biblar och Psalmböcker

för konfirmanderna

finnas i ett flertal format med olika stilsorter, i en mång-
fald starka och bekväma band i en mängd olika prislägen
på vårt förlag av såväl Svenska Bibelsällskapets som De
Förenade Bibelsällskapens editioner · Efterfråga alltid
"Diakonistyrelsens upplagor".

Obs. märket på titelbladet.

SVENSKA KYRKANS
DIAKONISTYRELSES BOKFÖRLAG